

ПОСТКРИЗИСНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ЕС И БЪЛГАРИЯ

Международна научна конференция
18–19 октомври 2012 г.
София

НАУЧНА РЕДАКЦИЯ

Проф. д-р Митко Димитров
Проф. д-р Искра Христова-Балканска
Проф. д.ик.н. Росица Рангелова
Проф. д-р Татяна Хубенова
Проф. д-р Георги Шопов
Проф. д-р Веселин Минчев

Предпечатна подготовка – Диана Димитрова

ISBN 978-954-616-230-4

Йордан Христосков – <i>Социалното осигуряване във фазите на икономическия цикъл (теоретични аспекти и емпиричен анализ)</i>	216
Георги Шопов – <i>Целевото социално подпомагане в периодите на икономическото развитие</i>	234
Нено Павлов – <i>Оценка приложението на европейските препоръки за модернизиране на пенсионната система в България</i>	245

ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ, ИНОВАЦИИ И ИНВЕСТИЦИИ

Sándor Meisel, Krisztina Vida – <i>Economic Crisis: The Way Out? An Eastern European Perspective</i>	265
Григор Сарийски, Росица Рангелова – <i>Развитие на банковата дейност като фактор за растеж</i>	277
Росица Чобанова – <i>Предизвикателства пред националната иновационна политика за растеж</i>	293
Вера Пиримова – <i>Източници на кризи и икономически растеж</i>	305
Калоян Ганев, Ралица Симеонова-Ганева – <i>Ефекти от политиките, финансирани от европейските фондове: оценяване на въздействието на инвестициите в образование и наука в България</i>	320
Веселина Григорова – <i>Инвестиции в енергетиката и мерки за нарастване</i>	328

ТРАНС-ГРАНИЧНА МОБИЛНОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО – ПРИМЕРЪТ НА ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

Iskra Christova-Balkanska – <i>Bulgarian Labour Emigration and Remittances: Benefits and Losses for the Bulgarian Economy</i>	341
Ljubomir Kekenovski – <i>Demographical Reproduction and Socio-Economic Development in the Light of the New Migration Process in Macedonia</i>	355
Rossitsa Rangelova – <i>Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Bulgaria...</i>	369
Магдалена Славкова – <i>Етноложко изследване сред българите в Испания в ситуация на икономическа криза</i>	382
Irena Zareva – <i>Bulgarians in the Labour Market in Spain</i>	395
Едуард Маринов – <i>Кризата в ЕС – финансови рискове за Африка</i>	406

КРИЗАТА В ЕС – ФИНАНСОВИ РИСКОВЕ ЗА АФРИКА

Едуард Маринов¹

Африканските икономики понасят негативните ефекти от глобалната финансова и икономическа криза по-добре от тези в много други региони. В началото на кризата е било възможно този “имунитет” към отрицателните последици от нея да бъде прогнозиран поради ограничената финансова интеграция на континента с останалата част на света (Seong Kang, Kamara, and Brixiova, 2010).

Въпреки това продължаващата дългова криза крие сериозни рискове за икономическото развитие на Африка. Нейната ескалация в Евроразоната, от една страна, намалява доверието в развитите държави, а от друга, негативните шокове създават напрежение в развиващите се страни. Това развитие несъмнено ще повлияе върху икономическото развитие на Африка в две основни направления. Първото е свързано с външната търговия – намаляващо търсене на африкански износ от страна на Европа, както и реструктуриране на глобалното търсене, а второто – с финансовите рискове за африканските икономики – свиване на официалната помощ за развитие и данъчните приходи, както и с понижаването на финансовите приходи под формата на преки чуждестранни инвестиции и парични трансфери.

Този доклад е концентриран главно върху финансовите рискове за африканските икономики, произтичащи от продължаващата суверенна и дългова криза в ЕС. Въпреки че такива рискове съществуват и от гледна точка на външната търговия – най-вече намаляване на приходите на африканските държави, получавани от износ на стоки за страните-членки на ЕС, конкретните рискове, които се разглеждат по-нататък, са пряко свързани с финансовите потоци.

Външна търговия

Евроразоната е жизненоважна дестинация за износа на Африка, тя е източник на чуждестранни инвестиции, а освен това е и съществен фактор от гледна точка

---

¹ Едуард Маринов – Институт за икономически изследвания при БАН

на интеграцията на континента в глобалната икономика (Mbeki, 2011). Европейският съюз остава най-големият търговски партньор на Африка, и степента, до която африканските икономики ще бъдат засегнати от кризата на еврото, зависи значително от силата на търговските връзки между Европа и различните региони на континента. Основните негативни ефекти за африканските икономики произтичат от спада в търсенето на експортни стоки от страна на ЕС, който може да възникне вследствие на кризата. Много от тях все още са изложени на подобен риск, породен от слабото агрегирано търсене в резултат от намаляването на темповете на растеж, мерките за фискална консолидация за преодоляване на дълговата криза и повишаването на протекционистичните действия.

Най-новите данни на Конференцията на ООН за търговия и развитие (UNCTAD) показват, че през четирите тримесечия от октомври 2010 г. до септември 2011 г. общият обем на износа на Африка се свива (UNCTADStat, 2012), като от 2010 г. износът за Европа е над една трета от него. Най-непосредствено и пряко европейската криза би могла да въздейства спрямо Африка от гледна точка на търговията. Имайки предвид силните търговски връзки с европейските пазари, общите отрицателни последици върху африканския износ биха били значителни, като величината на въздействието на регионално и национално ниво ще варира в зависимост от степента на обвързаност с тях (вж. табл. 1).

Таблица 1

Износ на Африка за ЕС по региони (дял от общия износ, %)

	2000 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Източна Африка	46	45	41	41	40	40	37	34
Южна Африка	42	41	42	40	38	35	33	31
Западна Африка	32	27	21	28	25	28	31	27
Централна Африка	29	21	21	17	20	20	20	15
Северна Африка	69	64	63	60	56	58	56	55
Африка – общо	49	44	41	41	39	40	39	36

Източник: UNCTADStat, 2012.

Официална помощ за развитие

Последните данни на ОИСР показват, че над 45% от общата помощ, предоставяна от ЕС, отиват за Африка (OECD, 2011a). Данните сочат също, че размерът на помощта нараства въпреки глобалната финансова криза, което съответства на поетите от държавите и институциите в ЕС ангажименти, като абсолютните стойности се повишават дори през 2010 г. Това се дължи донякъде на ефекта на забавянето – трябва време, за да се вземат политически решения, които да отговарят на случващото се в икономически план (UNECA, AUC, 2012).

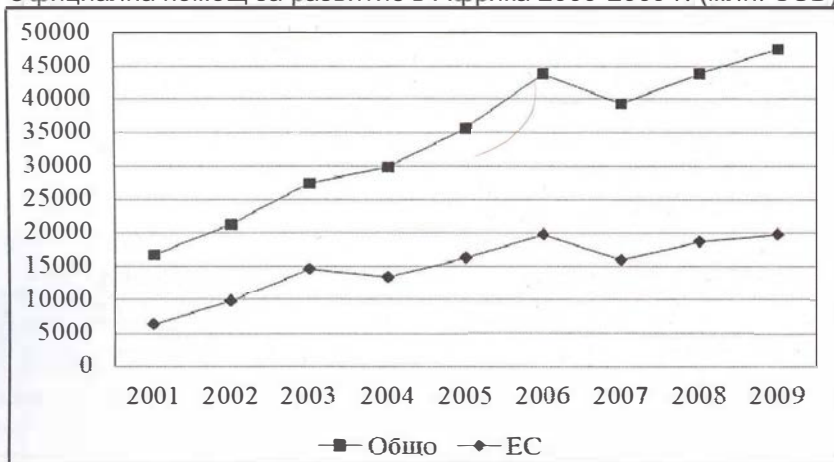
Със задълбочаването на дълговата криза в ЕС европейските правителства са принудени да понижат разходите си, което ще доведе до ограничаване на официалната помощ за развитие (ОПР) за развиващите се страни. Франция намалява двустранната помощ заради обвързаността ѝ с БВП, Ирландия вече е съкратила общия бюджет за ОПР с 22%, Германия планира да свие с 81.6 млрд.

държавните си разходи за периода 2011-2014 г. Гърция, Испания, Португалия и Италия пък вече прилагат строги режими на икономии. Тези мерки ще се отразят сериозно на Африка, защото континентът е силно зависим от ЕС в това отношение – ОПР от ЕС са над 80% в четири държави (Алжир, Мавриций, Тунис и Мароко), над 50% в 23 държави и най-малко 20% във всички африкански страни (World Bank, 2011).

Позитивното е, че вероятното намаляване на притока на ОПР към Африка би могло да насърчи и да засили националната и алтернативната мобилизация на ресурси, а отслабването на зависимостта от донорите на африканските икономики - да направи за африканците по-лесно да “вземат съдбата си в собствените си ръце” (Mbeki, Thabo, 2011).

Фигура 1

Официална помощ за развитие в Африка 2000-2009 г. (млн. USD)

Източник: World Bank. African Development Indicators 2011.

Преки чуждестранни инвестиции

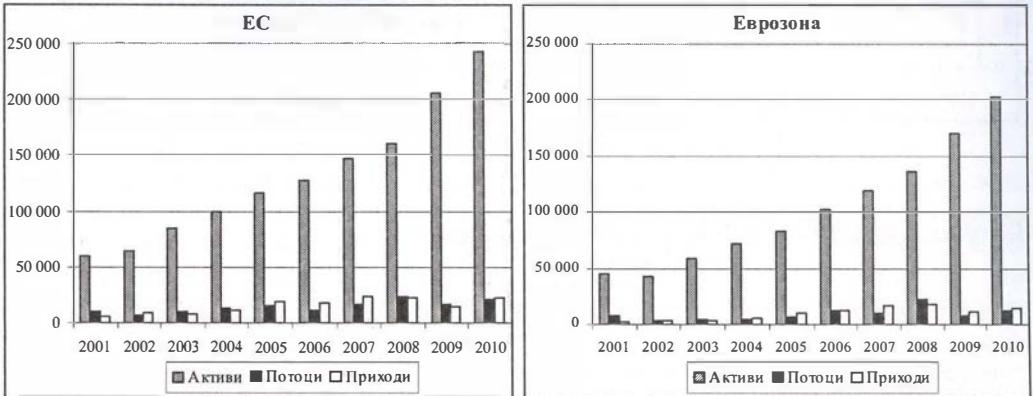
От 2007 до 2009 г. потоците на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) от Европейския съюз към африканските икономики са нараснали значително – от 17 до 21 млрд. евро, като само ЕС-15 са увеличили четирикратно своите инвестиционни активи – от 51 млрд. евро през 2000 г. до 208 млрд. евро през 2009 г. (вж. фиг. 2). Страните от ЕС са продължили да получават доход от инвестициите си в Африка в размер, приблизително равен на потоците от ПЧИ към континента, а приходът от тези инвестициите на ЕС-15 се е повишил почти двойно.

Тенденцията, показана на фиг. 2, предполага, че не би трябвало да се очаква значително намаляване на инвестиционните активи на ЕС в африканските икономики, освен ако кризата в Съюза не се задълбочи сериозно и не започне да се различава от световната финансова криза през 2008 г. Обратно, потоците

на ПЧИ в Африка потенциално биха могли и да нараснат поради спадането на привлекателността на пазарите на държавите от ЕС и САЩ. Данните показват, че нивата на потреблението и бизнес-доверието за тези пазари са като през 2009 г., когато Европейският съюз е в рецесия. Въпреки това е възможно съставът на инвестиционните активи да претърпи промяна – от високорискови проекти към такива със сравнително по-нисък рисков фактор.

Фигура 2

ПЧИ на ЕС* и Евророната* в Африка – активи, потоци, приходи (млн. евро)

* До 2003 г. ЕС-15, до 2008 г. – ЕС-25; Евророна: до 2006 г. – 13 страни, 2007 г. – 14, 2008 г. – 15.
Източник: Eurostat, 2012.

Същевременно африканските инвеститори могат да успеят да придобият държавни компании в Европа в случай, че някои затруднени европейски държави търсят ликвидност. Това е реална възможност, като се има предвид, че през 2008 г. ПЧИ от Африка в ЕС възлизат на 25 млрд. евро, като произходът им е от трите най-големи африкански икономики: РЮА (24%), Нигерия (19%) и Египет (16%) (Eurostat, 2012).

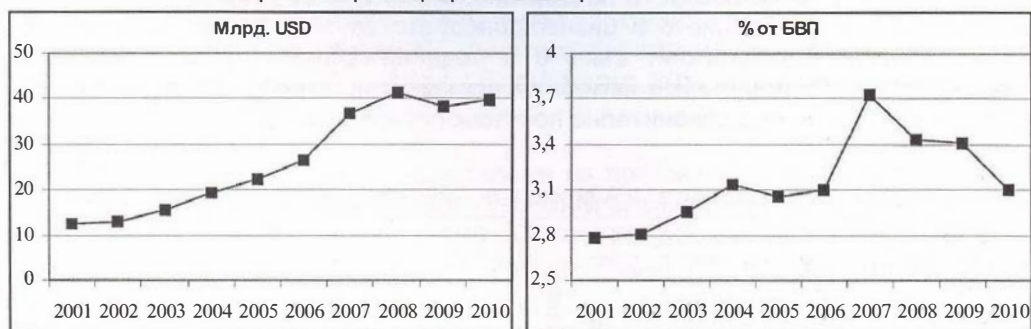
Парични трансфери

Трансферите от емигранти заемат значителен дял от доходите на много домакинства в развиващите се държави (за 2010 г. в Африка те са 3.1% от общия БВП). Повишаването на безработицата и понижаването на доходите поради икономическия спад обаче водят до ограничаване и на паричните трансфери. Въпреки че през 2009 г. в резултат от глобалната финансова криза те намаляват, през 2010 г. се увеличават почти до размера от 2008 г.

Прогнозите на Световната банка са, че през следващите няколко години трансферите за Африка ще нараснат. Това обаче подлежи на преразглеждане от гледна точка на кризата в Евророната, защото тя може да създаде постоянна безработица, да повлияе негативно върху възможностите за работа на емигрантите и да допринесе за затягане на режима спрямо новите такива. Това би довело до намаляване на паричните трансфери.

Фигура 3

Парични трансфери от емигранти 2000-2010 г.

Източник: UNCTADStat, 2012.

Потенциално намаляване на данъчните приходи

Пониженото търсене на африкански износ от страна на Европа може да повлияе негативно и върху данъчните приходи, особено от гледна точка на свързаните с търговията и ресурсите данъци, което би затруднило поддържането на планираните нива на публични разходи (в т.ч. и планираните инфраструктурни инвестиции в дългосрочен план). Държавите с висок бюджетен дефицит са най-силно изложени на фискални рискове.²

Намаляването на данъчните приходи може да е сериозно и сред износителите на горива и минерали. Данъците, свързани с ресурсите, остават най-важният финансов източник за няколко страни, достигайки през 2007 г. до 66% в Либия и 39% в Ангола. Средно свързаните с ресурси приходи от данъци почти са се утроили като дял от БВП между края на 90-те години на миналия век и началото на финансовата криза, когато отново достигат около 15% от БВП.

Повишени цени на кредитирането

Този риск засяга най-пряко развиващите се страни като Република Южна Африка и Египет. Там се наблюдава и свиване на портфейлните потоци поради намалената склонност към риск от страна на инвеститорите. Освен това повечето развиващи се пазари, например Кения, Уганда, Танзания и Нигерия, които забавят издаването на суверенни облигации в условията на глобалната финансова криза, решават да го отложат и сега. Тези, които все още планират издаването на облигации, например Гана, вероятно ще се изправят пред значително по-високи разходи.

² През 2009 г. 15 държави в Африка имат бюджетен дефицит над 5% от БВП – Еритрея, Чад, Гана, Алжир, Ангола, РЮА, Египет, Капе Верде, Кения, Мозамбик, Буркина Фасо, Мавритания, Малави, Ботсуана, Нигерия.

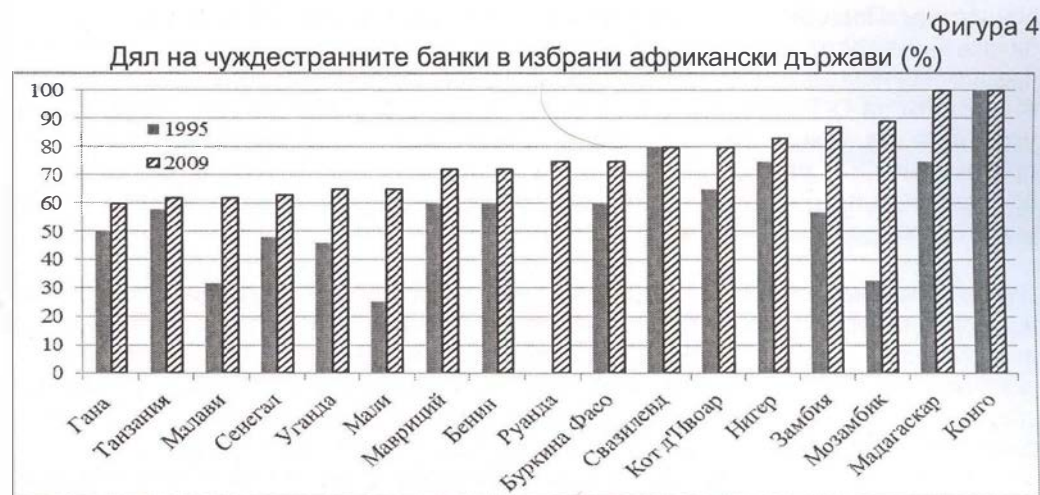
Шокът от подобни сътресения на глобалния фондов пазар ще се концентрира върху държави със слаб фискален баланс и висока задлъжнялост. Това се отнася особено за външната задлъжнялост. Сред най-уязвимите спрямо този риск са Либерия, Гвинея-Бисау, Зимбабве и ДР Конго, чийто външен дълг надвишава 100% от БВП.

Същевременно европейската дългова криза може да създаде възможности за развиващите се пазари в Африка, защото би могла да подтикне инвеститорите да преразпределят портфолиата си от облигации на развити към такива на развиващите се страни.³

Доминация на чуждестранните банки

Влиянието на европейската дългова и банкова криза, особено върху частния сектор в Африка, може да бъде влошено от затягането на кредитните пазари поради недостиг на ликвидност на банките и породената от него несигурност. Има вероятност пред африканските банки да възникнат проблеми при осигуряването на кредитни линии на международните пазари. Последниците ще са различни в зависимост от степента на финансова интегрираност - например наличието на чуждестранни банки, което е потенциално възможен канал за предаване на финансовите проблеми.

Пазарният дял на чуждестранни банки е над 70% в 7 африкански страни, а над 70% от банките в 11 държави са чуждестранни (фиг. 4), вкл. и в 4 от зоната на френския франк (Бенин, Буркина Фасо, Кот д'Ивоар и Нигер).

Източник: Seong Kang, Kamara, and Brixiova, 2010.

³ Цената на еврооблигациите на Гана е скочила с 93% за периода ноември 2009 – юни 2010 г. и може да продължи да се увеличава от гледна точка на растящата атрактивност на фискалната позиция на страната, дължаща се отчасти на предстоящия старт на нефтодобив там (Seong Kang, Kamara, and Brixiova, 2010).

Очаквани последици

В зависимост от силата и формата на различните канали на влияние африканските икономики и народи вероятно ще бъдат изправени пред разнообразни негативни социални и икономически последици.

На базата на предвижданията на ОИСП за влиянието на кризата в Еврозоната Икономическата комисия за Африка очаква намаляване на темпа на растеж на континента с 0.7 и 1.2 процентни пункта през 2012 и 2013 г. при осъществяване на най-лошия сценарий. При оптимално решаване на кризата в Европа темпът на растеж в Африка ще нарасне респективно с 0.3 и 0.6 процентни пункта (UNECA, AUC, 2012, p. 11). Въпреки това икономическата дейност ще бъде засегната при който и да е от сценариите на ОИСП поради пониженото търсене на износа и по-ниските цени на суровините.

Кризата в Еврозоната оказва влияние върху икономическия растеж, а оттам и върху възможностите на африканските правителства да смекчават икономическите ефекти чрез фискална политика. Спадането на данъчните приходи ще ги затрудни точно тогава, когато са нужни повече разходи за борба с ефекта от повишената безработица и високите цени на храните. Социалните последици от намалената икономическа активност и нарасналата безработица също трябва да бъдат взети предвид.

Голяма част от финансирането на социалния сектор в африканските страни идва от външна помощ. Редица от тях вече изпитват трудности при осигуряването на публични блага и услуги, което води до тежка зависимост от донорство. Поради това намаляването на притока на ОПР в резултат от бюджетните рестрикции в държавите-донори, засегнати от кризата, вероятно ще предизвика намаляване на финансирането на социалните програми.⁴ Промяната в потоците на ОПР през следващите години може да доведе до влошаване на условията на живот. Ако кризата в Еврозоната се задълбочи, е възможно притокът на ОПР да спре доста рязко. Съкратената помощ за Африка вероятно ще увеличи и нивото на бедността заради ограничаването на ресурсите, насочени към селското стопанство в континента.

Въпреки че не е вероятно да се случи в краткосрочен план, евентуално намаляване на търговията и паричните потоци в Африка, породено от икономически спад в Европа, ще породят повишаване на безработицата, уязвимостта и бедността. Понижаването на приходите и заетостта в секторите, свързани с износа, вероятно ще се разпространи и към други сектори. Спадът в приходите в един сектор ще доведе до намаляване на търсенето в други, особено в тези, засягащи основните потребителски стоки преди икономическите взаимоотношения и негативния ефект от мултиплицирането. Освен това държавите трябва да посрещнат и предизвикателствата на структурните

---

⁴ Програмите в областта на здравеопазването, образованието и други социални дейности са най-уязвими от гледна точка на вероятността за намаляване на финансирането.

промени, например увеличаването на работната сила, нарастването на търсенето на продукти като петрол, злато и други минерали за сметка на намаленото търсене при други – туризъм, диаманти и овощарство.

Ако ефектът на европейските активи и притоци на ПЧИ върху африканските икономики е негативен, в тях ще се повиши и нивото на безработица и бедност поради отсъствието на балансиращ ефект от държавна политика и допълнителен приток на ПЧИ от останалия свят. Освен това, ако паричните трансфери от емигранти за африканските икономики и домакинства спаднат, те ще са по уязвими поради намалените приходи и достъп до социални услуги.

Макар перспективите за растеж на Африка да остават стабилни, рисковете за континента от гледна точка на кризата в Еврозоната трябва да се следят и преценяват внимателно, особено относно приходите от износ и финансовите потоци. Ясно е, че такива въздействия ще варират в целия континент, но най-уязвима към намаляването на търсенето от страна на ЕС е Северна Африка. Въпреки че фискалните рискове, включително намаляването на данъчните приходи и свиването на официалната помощ за развитие от ЕС, са идентифицирани и разглеждани като възможни, няма ясни доказателства за това дали те ще се осъществят на практика и ако отговорът е положителен - до каква степен. Приоритет трябва да бъдат мерките за възстановяване и поддържане на фискалната стабилност, която е основна предпоставка за макроикономическа стабилност в момент на глобална несигурност.

Използвана литература

- AfDB and others. (2011). African Economic Outlook 2011. Paris: OECD Publishing.
- Christensen, T. (2012). The Global Effects of the European Sovereign Debt Crisis.
- Brixiova, Z., Kamara, A. B. and Ndikumana, L. (2010). Containing the Impact of the Global Crisis and Paving a Way Forstrong Recovery in Africa. – African Development Bank Financial Crisis Policy Brief, No. 2/2010
- European Commission. (2012). Eurostat. Available from <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- Fuchs, M. (2012). African Financial Sectors and the European Debt Crisis: Will Trouble Blow across the Sahara?. Africa Finance Forum (http://aff.mfw4a.org/index.php?id=147&tx_t3blog_pi1%5BblogList%5D%5BshowUid%5D=208&tx_t3blog_pi1%5BblogList%5D%5Byear%5D=2012&tx_t3blog_pi1%5BblogList%5D%5Bmonth%5D=03&tx_t3blog_pi1%5BblogList%5D%5Bday%5D=13&cHash=f5944cc20d201da0497adfd7f6302afb).
- ILO. (2011). Global Employment Trends 2011: The Challenge of a Jobs Recovery. Geneva: International Labour Office.
- Kamara, A. B. and Seong Kang, G. (2010). How Africa Could Suffer from the EU's Economic Slowdown. – Trade Negotiations Insights, Vol. 9, N 8 (October). Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development. Available from <http://ictsd.org/i/news/tni/87751>.
- Kganyago, L. (2012). The Impact of the Eurozone Financial Crisis on African Economies. Speech by Mr Lesetja Kganyago, Deputy Governor of the South African Reserve Bank, to the NEPAD (The New Partnership for Africa's Development) Business Foundation, Sandton, 17 April 2012.
- Massa, I., Keane, J. and Kennan, J. (2012). The Euro Zone Crisis and Developing Countries. –

Overseas Development Institute Working Paper 345.

OECD. (2011a). Development Aid at a Glance, Statistics by Region, Africa. Available from www.oecd.org/dataoecd/40/27/42139250.pdf.

OECD. (2011b). OECD Economic Outlook. Paris.

Seong Kang, G., Kamara, A. B. and Brixiova, Z. (2010). The European Debt Crisis: Risks for Africa?. – Market Brief, Vol. 1, N 2. The African Development Bank Group.

UNCTAD. (2012). UNCTADStat. Available from <http://unctadstat.unctad.org>.

United Nations Commission for Africa, African Union Commission. (2012). The Impact of the European Debt Crisis on Africa's Economy – A Background Paper. 5th Joint Annual Meetings of the AU Conference of Ministers of Economy and Finance and ECA Conference of African Ministers of Finance, Planning and Economic Development, Addis Ababa, Ethiopia.

World Bank. (2008). World Development Report: Agriculture for Development. Policy Brief.

World Bank. (2011). African Development Indicators Database. Available from <http://data.worldbank.org/data-catalog/africa-development-indicators>.